

“OSMANLICA” TARTIŞMALARI: ECDAD ÜZERİNDEN SİYASİ RANT MI SAĞLANMAK İSTENİYOR?

∞
Ufuk Özcan

Dil meselesi

Ülkelerin veya insan topluluklarının kullandığı dil ve alfabe tercihi büyük ölçüde toplumsal pratiklerle ve tarihsel deneyimle ilişkilidir. Farklı coğrafyalarda, birbirinden oldukça değişik toplumsal şartlar altında dil de şaşırtıcı bir çeşitlilik gösterir. Sözlü kültüre dayalı, yazısız, dolayısıyla alfabesiz toplumlar olduğu gibi, yazılı kültürün oldukça bashed ve rafine bir biçimde gelişmiş olduğu toplumlar vardır. Sözlü dil ve ümmi/şifahî kültür **daha ziyade** devletsiz toplumlara, kırsal komünitelere, köy hayatına özgüdür. Yazılı dil ve kültür ise devletin doğuşuyla ortaya çıkmış ve kentsel bir zemin üzerinde gelişme göstermiştir. Diğer bir deyişle dil ve yazı (daha doğrusu **yazılı dil**) toplumsal ilişkilerin hem tezahürü hem de eseridir; toplumun somut deneyimlerine (insan-insan, insan-mekan, insan-doğa ilişkilerine), örgütlenme tarzına bağlı olarak doğar ve **çoğu durumda** insanlar arasında bir güç asimetrisi üreterek gelişme gösterir. Dil ve yazı aracılığıyla eşyanın, değerlerin ve beşeri ilişkilerin kayıt ve denetim altına alınması, gelenek-göreneklerin ve bilginin aktarılması gerekliliği, muhayyel iktidar alanları yaratır. Kayıt tutanlar sınıfı (Çin’de yönetici mandarin sınıfı, Mezopotamya’da, Mısır’da, Vatikan’da ruhban sınıf vb.), peygamberler, kural-yasa koyucular, bilgiyi temerküz ve muhafaza edenler tarih boyunca daima iktidar yapılarını ve bir **sosyal düzen** anlayışını temsil ettiler -Hemen hepsi de üretimden ve toplumun geniş kesimlerinden kopuk, elit sınıflardır. Bu yüzden dil, beşeri deneyimden kopuk, tarih-dışı, özsel bir olay değildir. Tarihsel olarak dil, insan topluluklarının nispeten daha geniş kümeler içinde birlikler mey-

dana getirmeleri ve daha karmaşık ilişkiler sistemi içinde yer almalarıyla zenginleşmiş, farklılaşmıştır. Farklı dil grupları, gramer yapıları, alfabeler, söz dağarcıkları, yazım teknikleri vb. insanların içinde yer aldıkları daha geniş uygarlık alanlarıyla bağları ölçüsünde biçimlenir. Şüphesiz dil de, uygarlık alanı da sabit, değişmez varlıklar değildir. Yeni tarzda toplum içi ve toplumlar arası ilişkiler (isyanlar, göçler, istila dalgaları, savaşlar, büyük siyasal değişiklikler vb.) dil üzerinde de değişimler yaratır. Modern çağda devletin dil üzerindeki tayin edici gücü daha da artmıştır. Kimi otoriter yönetimler kültür politikasını tayin etmek adına dil üzerinde zorlayıcı birtakım uygulamalara girişmişlerdir. Bu uygulamalar total bir kültürel-siyasal tasarımın sonucudur ve oldukça suni bir zeminde gerçekleşir. Çarlık Rusyası'nda, Sovyetler Birliği'nde, Mao Çin'inde vb. benzer yöntemler uygulanmıştır. Devletin asimilasyon politikaları doğrultusunda dilin kendi mecrasında gelişmesine izin verilmemiş; sansür, anadilde eğitim ve basın-yayın yasakları, alfabe teşkili, zorunlu müfredat gibi uygulamalar sıradanlaşmıştır.

Alfabe değişikliği, yeni kurulan bazı rejimlerin başvurduğu pratik bir yöntemdir. Çeşitli gerekçeleri vardır. Geçtiğimiz yüzyılda Türkiye'de ve Kıbrıs'ta Latin, Rusya'daki çeşitli Türk toplulukları arasında Kiril alfabesine geçilmiştir. Kısa ömürlü bağımsız bir cumhuriyet olarak Azerbaycan Türk dünyasında Latin alfabesine geçen ilk ülkedir, ama kısa bir süre sonra merkezi Sovyet yönetiminin zorlamasıyla Kiril alfabesine geçilmiştir. Türkiye'de laik yönetici elitler Batılılaşma adına Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilmesi için öneriler getirmiş, dile müdahalenin yolunu hazırlamışlardır. Dil üzerindeki müdahaleci tutumlar daha sonraki dönemde giderek artan bir dozda sürdürülmüştür. Tamamen suni yöntemlerle, oldukça radikal bir tarzda, Türkleştirme siyaseti doğrultusunda dili yabancı kelimelerden, özellikle de Arapça ve Farsça kelimelerden arındırma yolunda öztürkçeci gayretler görülecektir. Böylece, bugün birçoğumuza gülünç gelen uyduruk terimler ortalığı kaplamıştır. Dilde tasfiyecilik ciddi bir sorundur, yazılı kültüre darbe vurur, onu kesintiye uğratar. Bugünün üniversiteli nesline bırakın Osmanlıca bir metni, 1960'larda yayınlanmış bir dergiyi okutamıyorsanız orada bir sorun olmalı. Bir an için Avrupa ülkelerinin her birinin kendi resmi ulusal dillerinden Latince ve Grekçe kelimeleri tasfiye ettiğini farzedelim; bilim, felsefe, kültür hayatı bundan son derece olumsuz yönde etkilenecektir. Böyle bir garabet ancak Türkiye gibi bir ülkede olur.

Aslında dil, otoriter-total siyasetin konusu haline getirilmediği sürece hayattan beslenmeyi sürdürür ve değişimini toplumun kendi evrimsel gelişim mekanizmalarıyla gerçekleştirir. Dil ve kültür üzerinde suni siyasi müdahalelerin daima bozucu bir etkisi vardır. Bu açıdan baktığımızda

Türkiye’de dil inkılabının vahim sonuçlarını anlamak mümkündür. Türkiye’de daha Cumhuriyet öncesi dönemde yönetici elitler siyasal tercihlerini Batı uygarlığına dahil olmak ve Doğu/İslam uygarlık dairesinden çıkmak yönünde yapmış, bu nedenle Arap alfabesini terk ederek Latin alfabesine geçişin yollarını aramışlardır. En geniş toplum kesitleri ise bu tartışmanın dışındadır; radikal değişikliklere onay ve destek vermemişlerdir. Salt elit zümrelerin inisiyatifinde, yaklaşık elli yıllık süreye yayılan “yenilikçi” arayışlar 1928 yılında, Harf İnkılabı ile nihai bir sonuca ulaşmıştır. Gerçekte Latin alfabesiyle yazma denemeleri 1928 öncesinde de görülmüştü. Dilde yenileşme ve alfabe değiştirme önerileri Tanzimat dönemi Batılılaşma hareketinin bir uzantısıydı. Bu yöndeki arayışlar II. Meşrutiyet döneminde doruğa çıktı.

Osmanlı’nın klasik çağlarında halkın büyük bölümü ümmi olup (yüzde doksanından fazlası okur-yazar değildi) yazı dilini kullanmadığı ve siyasal iktidar da halkın diline karışmadığı için, halk arasında kullanılan Türkçe yüzyıllar boyunca bozulmaya maruz kalmadı. Karacaoğlu, Dadaloğlu, Yunus Emre, Pir Sultan Abdal gibi söz ustalarının Türkçesi bugün bile herkesçe anlaşılabilir; arı ve yalın Türkçenin mükemmel örnekleri arasında yer alıyor. Bu açıdan Yunus Emre’nin sade Türkçesi Mevlana’nın ağıdalı Farsçasıyla kıyaslanabilir. Mevlana *Mesnevi’sini*, *Divan-ı Kebir’i* ve diğer eserlerini Farsça kaleme almıştı. Hadis ve fıkıh kitapları ise Arapçaydı. Din görevlileri -ilmiye sınıfı- Arapça-Farsça öğrenir, Kur’an’ı ve din ile ilgili diğer kitapları daha çok Arapçadan okurlardı. Elit kişiler haricinde, kimsenin, reayanın bu metinlerden bir şey anlaması pek mümkün değildi. Yöneticilerin dinsel metinlerin Türkçeye çevrilmesini sağlayıp, halkın en geniş kesimlerinin okuyup anlamasını sağlamak (ve onları asimile etmek) gibi bir kaygısı söz konusu değildi. Toplum/reaya katında inanç ve değerler sistemi, dilsel etkileşim devletin dışında, özerk ve kendiliğinden, yeniden-üretiliyordu. Yüzyıllar boyunca bu durum bir sıkıntı da yaratmamıştı ve elbette bu işlerliğin birçok olumlu yanı vardı; halkın değerler sistemine tepeden dayatmalar söz konusu değildi. Cumhuriyet döneminde ise çok sayıda okur-yazar kişi din içerikli kitapları Türkçe okuma ve anlayabilme şansına kavuştu. Bu konuda devlet katından gelen bazı köktenci uygulamalar ise (ezanın Türkçeleşmesi vb.) belirli dini çevrelerde hoşnutsuzlukla karşılandı. Okur-yazarlık oranı ve bir dili konuşmaktan daha ziyade okumaya-yazmaya talep arttıkça dil problemi de bambaşka bir mahiyet kazanmıştır. Meseleyi tarihsel planda ve dilde yenileşmenin dinamik çerçevesi içinde ele alırsak, tepeden siyasi müdahalelerle zorlayıcı bir tarzda yürütülen değiştirme girişimlerinin dil-toplum bağı üzerinde zayıflatıcı bir etki yarattığını söyleyebiliriz. Bu açıdan, bugün hükümetin Osmanlıca eğitim konusunda aldığı kararları

daha önceki zorlayıcı “yenileşmecî” uygulamaların başka bir versiyonu olarak görmek mümkündür.

“Osmanlıca” diye bir dil var mı?

Osmanlıca hakkında birtakım yanlış kanaatler ortalığı kaplamış durumda. Kimileri Osmanlıcayı, alfabesinden dolayı Arap kültürünün bir yansıması olarak görüyor ve bu kültürün mirasını tamamen reddetme pozisyonunu korumak istiyor. Oysa, Osmanlıca ile Arapçanın eş tutulması söz konusu olabilir mi? Bugün “Osmanlıca” adını verdiğimiz dil, bir nevi devlet dili, ağırlıklı olarak da bir yazı dilidir. Dolayısıyla daha çok elit kesimlerin vakıf olduğu, konuşup yazdığı bir dil. Başka deyişle Osmanlıcanın Arap harfleriyle yazılan, Arap ve Fars kelimeleriyle melezleşerek zenginleşmiş, ama gramerce Türkçe niteliğini koruyan bir dil olduğunu iddia etmek daha anlamlı. Aynı durum, Avrupa’nın Kiril alfabesi kullanan, Ortodoks inanç ve kültüre sahip birkaç ülkesi (Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan vb.) haricinde kalan, Latin alfabesi kullanan bütün ülkeleri için de geçerlidir. Bu ülkelerde Latin alfabesi kullanılır, Latince ve Grekçe kelimeler bol miktardadır ama konuşulan dillerin her biri birbirinden farklıdır. Bu sebeple, bugün Latincenin İtalya’da, Fransa’da, İspanya’da lise müfredatında zorunlu hale getirilmesi düşünülemez bile.

Bir zamanlar Yunus Emre’nin, Karacaoğlu’nın herkesçe anlaşılan Türkçe şiirleri Arap harfleri ile yazılıyordu ve hiç kimsenin buna bir itirazı söz konusu değildi. Şimdi ise uygarlıkça halka yabancı olan Latin harfleri ile yazıyoruz, buna rağmen Yunus Emre’nin, Karacaoğlu’nın şiirleri bugün herkesin anlayacağı türden şiirler. Osmanlıca adı verilen, Türkçe, Farsça ve Arapça karışımı olan dil bundan yüz yıl kadar önce sine kadar Arap harfleri ile yazılıyordu. Şimdi ise Latin harfleri ile yazıyoruz. Ama bu, bizlerin farklı bir dil -Latince- konuştuğumuz anlamına gelmiyor. Belki de önce şunu bilmek gerekiyor; Arap harfleri ile yazılmış olan her metin Arapça olmadığı gibi, Latin harfleri ile yazılmış olan her metin de Latince değildir. Elbette bir dilin hangi alfabe ile yazıldığı önemlidir ama sorun, alfabe kullanımından ibaret değildir. Bugün Latin harfleriyle yazıyor olmamız Latin/Batı uygarlığına dahil olduğumuz anlamına gelmediği gibi, Latin harflerine geçilmesiyle söz dağarcığımızın, dilimizin daha geliştiğini iddia etmek de mümkün değildir. Aslında ana çerçevesi itibarıyla bu, basit bir mevzu. Ancak çoğunluğun kafası ciddi biçimde karışmış vaziyette. Kimileri, Türkçenin Arap harfleri ile yazılmasının, onu Arapçanın hakimiyeti altına soktuğunu düşünüyor ve bunu olumsuz karşılıyor. Halbuki aksi yönde örnekler de mevcut. Türk dilinin Kiril alfabesi ile yazılması, ki geçen yüzyılda Kafkasya’da bunun

örnekleri var, onu Rusçanın hakimiyeti altına soksa bile Rusça kılmıyor. Türkçe hangi alfabe ile yazılırsa yazılsın, gramer yapısı değişmediği sürece Türkçeliğinden bir şey yitirmez. Aslında bu, sadece Türkçe için değil, bütün diller için geçerlidir. Örneği yoktur ama çağdaş Fransızca'yı Arap harfleri ile yazsanız Arapça olmaz, yine Fransızcadır. Daha ötesi, Fransızcanın Latince harflerle yazılması da o dili Latince kılmaz. Doğrusu: Bugün hatalı olarak "Osmanlıca" adını verdiğimiz (bu terim bir galat-ı meşhur olarak gündelik kullanımda yerleşmiştir) dilin grameri Türkçedir ama klasik dönemde Osmanlıcada kullanılan kelimelerin oldukça küçük bir bölümü (yüzyıllara göre değişmekle beraber, yuvarlak bir rakam verelim, yaklaşık yüzde on kadarı) Türkçe olup geriye kalan büyük bölümü Arapça ve Farsçadır. Bu, Osmanlıca'yı Türkçeden farklı bir dil saymamızı gerektirmez.

İ.Ü. Sosyoloji Bölümü yıllar önce "75. Yılında Türkiye'de Sosyoloji" konulu bir sempozyum düzenleyip kitaplaştırmıştı. Kitabın kapağında Gökalp'in 1917 tarihinde yayımladığı *İçtimaiyat Mecmuası*'nın resmi vardı. Bunu gören bazı çevreler "bir gericilik örneği" olarak nitelendirmişti. Henüz genç bir sosyoloji asistanı olarak bu tepki bana gülünç gelmişti. Böyle bir tavır, İtalya'da Latinceye, Latin alfabesine yasak koymak gibi bir durumdu. Osmanlıca tartışmaları başlayalı beri, Türkiye'nin şu sathi entelektüel ve siyasal ortamında birçok konuda cahilce tepkilerle karşılaşabiliyoruz. Bilen de bilmeyen de her konuda konuşma gereği duyuyor, tuhaf hükümler üretiyor. Bunun sebebi konunun aşırı siyasallaşmasıdır. Eğitsel-bilimsel faaliyetin bu denli siyasallaşması ne ölçüde doğrudur, bilgisizlikten kaynaklanan cüretkarlığın kime ne faydası vardır, bilinmez.

Osmanlıcanın kısa öyküsü

Tartışmayı herkesin anlayabileceği bir mevkiye taşımak anlamlı olabilir. Aslında temel mesele, Osmanlıcanın kullanım yerinin net bir şekilde tespit edilmesiyle ilgili. Bugün bizim Osmanlıca adını verdiğimiz dil, Türkçeden ayrı bir dil olmayıp, saraya münhasır bir yazı dilidir. Daha ziyade kitabelerde, devlet kayıtlarında kullanılmıştır. Yani sadece küçük bir zümre oluşturan, özel eğitilmiş insanların okuyup anlayabileceği, yazabileceği biçimde düzenlenmiş özel, şifrelenmiş, ağdalı bir dilden bahsediyoruz. Klasik dönemde sadece Osmanlı sarayı ve çevresinde kullanılan bir dildir. Ümmi reaya/köylü, bu dili anlayamaz. Resmi yazışmalar, kitaplar, şiirler Osmanlıca yazılır. Bu dil, bir konuşma dili olmaktan ziyade bir yazı dilidir. Sarayda bile özel konuşmalarda Türkçe sözcükler daha fazla kullanılır. Çünkü Osmanlıca konuşmak son derece zor ve zahmetlidir. Bu durumu çeşitli örneklerle anlamak mümkündür. Divan edebi-

yatından ve halk edebiyatından çeşitli örnekler verirsek konu daha iyi anlaşılabilir:

Mesela Divan edebiyatı denince ilk akla gelen isimlerden biri olan şair Nef'i'den bir örnek (gazel):

*Tûtî-i mu'cize-gûyum ne desem lâf değil
Çarh ile söyleşemem âyînesi sâf değil
Ehl-i dildir diyemem sînesi sâf olmayana
Ehl-i dil birbirini bilmemek insâf değil
Yine endîşe bilir kadr-i dürr-i güftârım
Rûzigâr ise denî dehr ise sarrâf değil*

Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olmasına karşılık, büyük bir ihtimalle bu sözlerden bugünün gençleri hiçbir şey anlamayacak.

Mevlana'yı okuyalım, Farsça kaleme almıştır, *Mesnevi'*sinde diyor ki:

*Nerdübanhâyist pinhân der cihân
Pâyêâyê tâ anân-ı âsümân
Her güruh râ nerdübânî diger est
Her revîş râ âsümânî diger est
Her yek-i ez hâl-i diger bî-haber
Mülk bâ pehnâ vü bî-pâyân ü ser.*

Ne anlıyoruz? Ancak Türkçeye çevrildiğinde bir anlam kazanıyor:

*Yeryüzünde gizli merdivenler vardır,
Basamak basamak göğe yükselen merdivenler.
Her topluluğun başka bir merdiveni vardır,
Her yolculuğun eriştiği gök başkadır.
Yolculukların biri diğerinden habersiz.
Bir ülke ki ne başı ne sonu bulunmaktadır.*

Bir de Yunus Emre'nin yüzyıllar boyunca halk dilinde yaşayan sözlerini okuyalım.

"Beni bende demen bende değilim, bir ben vardır bende benden içeri."

"İlim, kendin bilmektir."

"Adımız miskindir bizim / Düşmanımız kindir bizim / Biz kimseye kin tutmayız/ Kamu alem birdir bize."

“Yetmiş iki millete bir göz ile bakmayan / Şehrin evliyasıysa da hakiyete asidir.”

Arif olmak gerekmiyor; bugün için bile son derece anlaşılabilir sözler.

Kronolojide ilerliyoruz, geçtiğimiz yüzyılın başlarında, dilde arınmanın, tasfiye ve arılaştırmanın, “Türkleşmenin” önde gelen temsilcisi Ziya Gökalp (Harf İnkılabından dört yıl önce öldü) şunları yazıyor:

*“Çoban kaval çaldı, sordu bülbüle:
Sürülerin hani, ovan nerede?
Bülbül sordu, boynu bükük bir güle:
Şarkılarım hani, yavrum nerede?
Ağla çoban ağla. Ovan kalmadı.
Göz yaşı dök bülbül, yuvan kalmadı.”*

Yunus Emre’nin, Karacaoğlu’nın, Gökalp’in Arap harfleriyle yazdıkları bu şiirler gramer yapısı itibariyle Arapça mıdır, yoksa gürül gürül akan Türkçe mi?

Osmanlı’nın kuruluş devresinde devlet dili ile toplum dili arasında kayda değer bir farklılaşma söz konusu değildi. Ancak, beylikten imparatorluğa geçildikten sonra pek az sayıda insan Osmanlı Türkçesinin inceliklerine vakıf olmaya başladı. Çünkü bir yazı dili olarak Osmanlıca, devlet katında kullanılan, saraya ve ilmiye örgütüne has, şifreli bir dil haline geldi. Arapça ve Farsça terkipleriyle zenginleşen ve karmaşılaşan bu dil gerek Divan edebiyatında, gerekse devlet yazışmalarında kullanıldı. Gramer yapısı değişmese bile halk dilinden giderek uzaklaştı, reayanın anlayamayacağı bir dile dönüştü. Günümüzde de oldukça az sayıda Osmanlıca okuyup-yazabilen insan var. Osmanlıca bilenler, daha çok üniversitede, başta Tarih bölümü olmak üzere Türk Dili ve Edebiyatı, Arap-Fars Dili ve Edebiyatı, Sanat Tarihi, Kütüphanecilik gibi bölümlerin mezunları. Bildiğimiz kadarıyla, halihazırda sadece bu bölümlerde Osmanlıca okutuluyor. Osmanlıca değişik sebeplerle uzmanlık isteyen bir dil. Her şeyden önce değişik yazı stilleri itibariyle başlı başına bir uzmanlık alanı. Böyle bir dilin liselere zorunlu ders olarak konulması oldukça tartışmalı bir gündem oluşturuyor. Bırakalım üniversitenin ilgili bölüm mezunlarını, Osmanlıcaya vakıf olan uzmanlar bile farklı türde Osmanlı kayıtlarını aynı beceriyle çözmekte zorlanıyor. En basitinden, mezar taşı okumak ile matbu bir metni okumak arasında bile farklılıklar söz konusu. Bu durumda, liselilere zorunlu olarak Osmanlıca öğretilmesinin nasıl bir mantığı vardır? Belki Osmanlıcanın Sosyal Bilimler Liselerinde seçmeli bir ders olarak okutulmasında yarar olabilir; ki sanırım zorunlu bir ders

kapsamında tutuluyor. Ancak bu dersin tüm liselerde zorunlu hale getirilmesinin ciddi sakıncaları var. Öncelikle, dil öğrenimi kişisel bir tercih meselesi olmalıdır. Liseli genç hangi dili merak ediyorsa o dile kendi iradesi ve çabasıyla yönelmelidir. Ve dil merakının ciddi bir ihtisaslaşmayı gerektirdiğinin de farkında olmalıdır.

Osmanlıca zorunlu bir ders olarak lise müfredatına konulduğunda ne olacak? “Ecdadın mezar taşını okumak, onun kültürüne vakıf olmak” gibi bir gerekçe, böyle bir uygulamayı meşru ve haklı gösterir mi? Ayrıca, Türkiye’de sayısız kişinin ecdadının bir mezar taşı bile yok. Mezar taşını okuyabilecek nitelikte insan sayısı da oldukça az. Osmanlıca matbu harfleri sökmek ile stilize mezar taşlarını, elyazısını, divan yazısını, arşiv belgelerini sökmek arasında ciddi bir fark var. Bu durumda, uzmanlık ve ciddi mesai gerektiren bir dersi liselerde mecbur kılmak ne ölçüde doğru bir yaklaşım olabilir? Lise mezunu herkesin Osmanlıca öğrenmesi demek, hepsinin Osmanlı arşivi araştırmacısı olması anlamına mı gelecek? Yahut, lise mezunlarından mezar taşı okuru-araştırmacısı olmaları mı bekleniyor? Sorulacak çok soru var, ama siyasi makamlardan cevap almak imkansız gibi gözüküyor.

Liselerde zorunlu Osmanlıca dersi olur mu?

Gelelim asıl meseleye: AKP yönetiminin Osmanlı ve Osmanlıca merakı nereden kaynaklanıyor? Liseli gençlere ecdadın mezar taşlarını okutmaya meraklı görünüyorlar, ama kendi iktidarları süresince mezarlıklarda çok sayıda Osmanlıca yazılı mezar taşının yok edilmesinden bizatihi kendileri sorumlular. Tahrip ettikleri değerlerin içini boşaltarak, kabuklaştırdıkları şeyler üzerinden siyaset güderek yakın gelecek için siyasi yatırım yapmak istiyorlar. Osmanlı/Osmanlıca istismarı yapılarak vatandaşın gerçek gündemi saptırılmak isteniyor. Ecdadın mirası söz konusu olduğunda, Osmanlı mezar taşlarının okunması kifayet edecek midir? Günün birinde sivri aklının biri, ecdadımızın en eski kalıtı olduğu gerekçesiyle, Orhun Yazıtlarını çözmek için Göktürk Türkçesini liselerde zorunlu ders olarak koyacak bir meclis kararı çıkarmaya kalkarsa ne olacak?

Osmanlı Türkçesi “Osmanlıca” adı altında yıllardır üniversite düzeyinde okutuluyor. YÖK öncesi dönemde İ.Ü. Sosyoloji kürsüsünde de okutulan bir dersti. Ancak Osmanlıca’yı üniversitenin çeşitli bölümlerinde bile tam olarak öğrenmek mümkün olmuyor. Bu bölümlerden mezun öğrenciler ancak başlangıç düzeyinde ders verebilecek nitelikte. Sadece doktora düzeyinde öğrenciler ve bazı öğretim üyeleri Osmanlıcaya vakıf olabiliyorlar. Mezar taşı okumaya gelirse, mesele salt bu değil, Osmanlı arşivine girip çeşitli yazı stillerinde yazılmış belgeleri okumayı pek az kişi

başarabiliyor. Bu, yıllarca çalışmayla edinilebilecek bir uzmanlık işi. Osmanlıca yazı stilleri ve evrak türlerini sökebilmek ayrı bir hikaye; ciddi bir uzmanlık alanıdır; nispeten kolay okunanlar, zor okunanlar vardır, bütün bu türlerin hepsini birden okuyabilen insan nadir bulunur. Anlamak bir yana, salt okuma işlemi bile insanın iflahını keser: Kufi, talik, sülüs, celi sülüs, nesih, muhakkak, tevkî, icazet, ince tevkî, reyhani, rik'a, divani, celi divani, müsenna, siyakat, tuğra vb. Bunların dışında, her bir yazım stiline kırma tarzları vardır; yani bir derece daha ileri bir soyutlamayla o yazının özelliklerini kısmen yansıtan yazılar. Bunlar, aklam-ı seb'a ("yedi yazı çeşidi" ya da "yedi kalem" olarak anılır), sülüs kalemi, nesih kalemi, muhakkak kalemi, reyhani kalemi, tevkî kalemi, rik'a kalemi, ta'lik kalemi. Buna, her biri okunması güç olan çok sayıda ve farklı belge türünü de ekleyelim.¹ Bütün bu yazım şekillerinin her birini okuyabilmek ve anlamak ciddi bir uzmanlık işidir. Lise düzeyinde öğretmenlerin öğrencilerine bu dilin inceliklerini öğretmeleri olanağı yoktur. Öyle gözükmektedir ki, meram mezar taşı bekçiliği yapmak, ataların mirasıyla bağ kurmaktan ibaret değildir. Osmanlıca tahsili, liselere Osmanlıca dersi konularak halledilebilecek bir olay olmaktan son derece uzaktır. Bu durumda akla takılan bir soru, müfredatta zorunlu hale getirilmek istenen bir ders için, bu dersi öğretecek öğretmen kadrosunun nasıl ve nereden bulunacağıdır. Yüz binlerce liseli gence bu dersi kimler verecektir? Acaba maksat, Arapça bilen İmam-Hatiplilere "istihdam alanı" yaratmak olabilir mi? Kaldı ki liseli gençler Osmanlı Türkçesinin inceliklerini öğrenmekte oldukça zorlanacaklar. Liselinin Osmanlıca okuması bir yana, yazması imkansız gibi gözüküyor. Her zaman olduğu gibi, lise eğitiminde nitelik önemsizleşip nicelik önem kazanacaktır. O halde hedeflenen nedir? Asıl hedeflenen şeyin gençlere "Osmanlıca öğretmek" yerine, "Arap alfabesini öğretmek" olacağı aşıkardır. Bugün Türkçeyi iyi bilmeyen, konuşamayan, yazamayan bir nesil yetiştirmeyi marifet bilen iktidarın aynı nesle Osmanlı mezar taşı okutmayı başarması bir mucize olacaktır. O halde açık söyleyelim, bu, minareyi çalıp kılıfına uydurma girişimidir. Toplumun genelinde tutmayacak bir mayadır.

Nihayet: Hükümet gücü, ormanları, arazileri, parkları, kıyıları, su kaynaklarını, kolektif emek gücünü, ezcümle kamusal alana ait her şeyi rant haline getirip talana yol açtığı gibi kültürü de kendi amaçları doğrultusunda istismar etmek niyetindedir. Osmanlıcanın lise müfredatına zoraki bir şekilde sokulması otoriterleşmenin bir göstergesidir. Hedef masum değildir. Yalancı, kurnaz çoban hikayesidir. Sınırları zorlayan, boğazına

¹ <https://osmanlicacevirisarayi.wordpress.com/osmanlica-yazi-turleri/>

kadar pragmatizm batağına saplanmış, tersinden bir otoriterleşmenin ve-
silesidir. Ancak bugünün liseli gençlerinin bu bataкта debelenmeyecekleri
şimdiden aşikar gözüküyor. Bu içinde yaşadığımız yüksek bireycilik,
hafızasızlaşma, hücresel farklılaşma, aşırı rölativizm ve zayıf-tarihsellik
çağında artık beşeri toplulukların büsbütün iradesiz bir sürüden ibaret
olduğunu savunmak imkansız gözükse bile, bireysel hücrelerine kadar
parçalanan toplumdan olumlu küresel hedefler geliştirmesini beklemek
de bir o kadar boş bir hülya. Böyle bir dünyanın göbeğinde Osmanlı/
ca tartışmaları ancak hafızasızlığın ve acizliğin tasdik edilip resmîyet ka-
zanmasına ve yakın geçmişte yaşanan inkarcı/tasfiyeci otoriterliğin yeni-
den-üretimine hizmet ediyor. O yüzden, bugün Osmanlı'nın hayaletiyle,
ertesi gün keyiflerince yorumladıkları İslami değerlerle, bir başka gün 16
Türk devletinin sembolleriyle oyun oynayarak kendi süfli dünyalarının
iktidarını cümle aleme dayatmak istiyorlar. Tarih istismarı, imaj operas-
yonu ve algı yönetimi, vazgeçemeyecekleri güç oyununun bir gereği.